

Att nå taket för **studiestödet** – Vilka använder alla veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå?

ADM/2020:240

CSN, Rapport 2020:4

Att nå taket för studiestödet

- Vilka använder alla veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå?

Centrala studiestödsnämnden (CSN) 2020

Producent

CSN, Kunskap om studiestödet
851 82 Sundsvall
060-18 60 00

Kontaktperson

Hanna Rösth
060- 14 63 78
Hanna.Rosth@csn.se

Johnny Svanström
060- 14 63 87
Johnny.Svanstrom@csn.se

Innehåll

Sammanfattning	5
1. Inledning	7
1.1 Syfte	7
1.2 Material och metod.....	7
1.3 Dagens regler och historik.....	8
2. Vem använder alla sina studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå?	10
2.1 De som använder alla studiemedelsveckorna	10
2.2 Avklarade poäng och uttagna examina	12
2.3 Utbildningsinriktning	12
3. Tiden efter att veckorna med studiemedel tagit slut.....	16
3.1 Drygt var fjärde fortsatte att studera 2016	16
3.2 Hur finansieras fortsatta studier?	17
3.3 Inkomst och etablering på arbetsmarknaden	19
3.4 Extra veckor med hänsyn till särskilda eller synnerliga skäl	20
3.5 Eftergymnasiala studier och studiemedel på gymnasienivå.....	21
4. Studerandes perspektiv	22
4.1 Hur förklarar de studerande själva att studiemedelsveckorna tagit slut?.....	22
4.2 Hur kan man finansiera sina studier när veckorna med studiemedel tagit slut?....	24
4.3 Hur påverkas fortsatta studier av att veckorna med studiemedel tagit slut?.....	24
5. Avslutning.....	26
5.1 Hur vanligt är det att studerande använder samtliga 240 veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå?.....	26
5.2 Vad kännetecknar dem som använder alla studiemedelsveckorna?.....	26
5.3 Hur finansierar de som fortsätter studera sina studier?.....	27
5.4 Hur förklarar de studerande själva att studiemedelsveckorna tar slut?	27
Referenser.....	29
Bilaga 1. Detaljer kring undersökningens population.....	30

Sammanfattning

Studierande påstår ibland att veckorna med studiemedel inte räcker för långa utbildningar eller om man vill omskola sig. Vi har i denna undersökning tittat på den grupp studierande som år 2014 använt 240 studiemedelsveckor, vilket är det maximala antalet veckor studiemedel kan ges på eftergymnasial nivå. Undersökningen har genomförts inom ramen för CSN:s övergripande uppgift att följa och analysera de studerandes sociala och ekonomiska situation för att säkerställa att myndigheten har god kunskap inom området.

Under vårt undersökningsår var det 4 861 studierande som nådde maxgränsen för studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå. Sammantaget utgör dessa 4 861 personer 1,3 procent av det totala antalet studierande på eftergymnasial nivå detta år. Genomsnittsåldern i gruppen var 31 år. Män är något överrepresenterade bland dem som använder samtliga veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå.

I antal var det studierande på fristående kurser, tillsammans med läkarprogrammets och civilingenjörsprogrammet studierande, som oftast nådde studiestödets maxgräns. Som andel av samtliga studierande på ett program under 2014 var studierande vid läkar-, biomedicinar- och psykologprogrammen de tre största utbildningsgrupperna som nådde maxgränsen för antalet studiemedelsveckor. Sammantaget kan vi se att det finns ett samband mellan långa utbildningar och risken för att nå maxgränsen för antalet studiemedelsveckor.

Något mer än var fjärde person, 1 366 personer, fortsatte att studera under 2016 efter att maxgränsen för studiemedelsveckor uppnåtts 2014. Lägger vi till kriteriet att den studierande ska ha tagit mer än 30 högskolepoäng under studieåret var det 544 personer som fortfarande studerade år 2016.

Det var 69 procent av populationen på 4 861 personer som var etablerade på arbetsmarknaden år 2016. Medianinkomsten år 2016 var högre för vår population än medianinkomsten för befolkningen som helhet. Trots att gruppen som använt samtliga veckor med studiemedel har högre studieskulder än genomsnittet har de även god betalningsförmåga. Återbetalningsgraden – hur mycket som betalas i förhållande till det som debiterats – var betydligt högre i gruppen som använt alla studiemedelsveckorna än för låntagare generellt för betalningsåret 2018.

Åtta av tio studierande som använt samtliga veckor med studiemedel tog minst en examen, medan fyra av tio tog två eller fler examina. Omkring var femte av de 4 861 personerna tog ingen examen alls. Deras inkomst var lägre jämfört med de som tog examen efter att studiemedelsveckorna tagit slut, men även denna grupp hade högre inkomster jämfört med hela befolkningen.

Intervjuer med nio studierande visar att skälen till att alla studiemedelsveckorna använts varierar i hög grad. En vilja eller ett behov av att omskola sig kan leda till att man påbörjar nya studier med studiemedel. Att påbörja studier med studiemedel utan att ha planerat sin utbildning kan också leda till att studiemedelsveckor förbrukas på ett för den enskilde och samhället mindre effektivt sätt.

Hur fortsatta studier finansierades efter att studiemedlen tog slut varierade också bland de intervjuade. För en del hade finansieringen ordnat sig via arbetsmöjligheter, hjälp från släkt och vänner, sparade medel, bidrag och stipendier. En del av dessa lösningar uppfattades som stressande och osäkra finansieringslösningar.

1. Inledning

Det svenska studiestödet för eftergymnasiala studier är begränsat till 240 veckor med studiemedel. När dessa veckor är förbrukade utgår normalt inga studiemedel, det vill säga bidrag eller lån. De 240 studiemedelsveckorna räcker till sex års studier. Dessa veckor ska vara tillräckliga för att avsluta en utbildning på eftergymnasial nivå i Sverige.

Om utbildningen inte är avslutad när studiemedelsveckorna tar slut kan den studerande stå inför situationen att finansiera den avslutande perioden utan studiemedel. Studerande påtalar ibland att veckorna med studiemedel inte räcker för långa utbildningar eller för studerande som vill omskola sig. Vi vill därför titta på hur många studerande det är som nyttjar samtliga veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå och hur det går för dem.

1.1 Syfte

Syftet med undersökningen är att beskriva gruppen som använder samtliga veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå, utifrån följande frågor:

- Hur vanligt är det att studerande använder samtliga 240 veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå?
- Vad kännetecknar dem som använder alla studiemedelsveckorna? Finns något mönster i termer av ålder, kön, utbildningsinriktning etc. som beskriver gruppen?
- Hur finansierar de som fortsätter studera sina studier?
- Hur förklarar de studerande själva att studiemedelsveckorna tagit slut?

Denna rapport har tagits fram inom ramen för CSN:s övergripande uppgift att följa och analysera de studerandes sociala och ekonomiska situation för att säkerställa att myndigheten har god kunskap inom området.¹

1.2 Material och metod

Materialet till undersökningen är hämtat från olika källor. Undersökningen bygger på statistik från CSN:s egna datalager och från SCB, samt på intervjuer med studerande.

Den population som ligger till grund för undersökningen utgörs av 4 861 personer som under år 2014 uppnådde en förbrukning av 240 studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå. Denna grupp har identifierats genom att en statistisk ögonblicksbild per den 31 december 2014 skapats som fångar upp de som hade slut på studiemedelsveckor vid den tidpunkten och sedan via en annan ögonblicksbild per den 31 decem-

¹ 5§ i förordning (2017: 1114) med instruktion för Centrala studiestödsnämnden.

ber 2013 för att få information om hur många av dessa som hade kvar studiemedelsveckor vid den tidpunkten. Genom denna urvalsprocedur får vi fram en grupp som någon gång under år 2014 nådde studiemedlens maxgräns på 240 veckor.

Valet av år 2014 som utgångspunkt gör det möjligt att följa utvecklingen för gruppen till och med 2018 vad gäller om man fortsatt att studera, avklarade poäng, förvärvsinkomster med mera. Fler detaljer om populationen finns i bilagan.

Att maxgränsen för antalet veckor nåtts under 2014 kan dock innebära att studiemedelsveckor beviljats under 2014 och sträcker sig in på första halvåret 2015. I populationen har cirka 2 600 personer 2014 som sitt sista² studieår med studiemedel och cirka 2 200 personer har första halvåret 2015 har som sitt sista³ studiehår med studiemedel. Detta innebär att en del av dem som studiemedelsveckorna tagit slut för under 2014, studerade under en period i början av 2015. Det faktum att studiemedelsveckor kan disponeras under första halvåret 2015 medför vissa svårigheter i att analysera materialet.

I undersökningen ingår också nio intervjuer från nämnda huvudpopulation⁴. Intervjuerna avser att ge några studerandes bild av varför man når maxgränsen, vilka konsekvenser som detta fått i termer av längre studiegång och andra eventuella effekter. Intervjuerna har genomförts på telefon under 10-15 minuter, för att sedan transkriberas och analyseras.

1.3 Dagens regler och historik

Regelverket idag

Studiemedel ges till vuxna studerande på grundskole- och gymnasienivå samt till studerande på eftergymnasiala utbildningar. Studiemedel lämnas även till studerande utomlands. Studiemedlen består av en bidragsdel och en frivillig lånedel.

För varje utbildningsnivå finns en gräns för hur många veckor studiemedel kan ges. För studier på grundskolenivå lämnas studiemedel i högst 80 veckor (högst 40 veckor till den som redan har en grundskoleutbildning eller motsvarande). Till den som behöver färdighetsträning i läsning, skrivning och räkning får studiemedel lämnas under ytterligare högst 20 veckor. För studier på gymnasienivå får studiemedel lämnas under sammanlagt högst 120 veckor (gränsen är 80 veckor för den som redan har en treårig gymnasieutbildning eller motsvarande). För studier på eftergymnasial nivå kan studiemedel lämnas i högst 240 veckor.

Utöver veckogränserna kan ytterligare studiemedel lämnas om det finns synnerliga skäl. Som synnerliga skäl räknas exempelvis funktionshinder eller andra mycket speciella omständigheter. Antalet ytterligare studiemedelsveckor är i detta fall inte specificerat och prövningen är restriktiv.⁵

² Det är alltså deras sista studieår med studiemedel, såvida de inte beviljats ytterligare veckor på grund av synnerliga eller särskilda skäl eller att det skett ett ändringsbeslut.

³ Som ovan, troligen deras sista studiehår med studiemedel.

⁴ Förfrågan om intervju har gått ut till 33 slumpmässigt utvalda personer i populationen, nio av dessa anmälde intresse att delta.

⁵ Prop. 2004/05:111. Sid 39-41.

Studiemedel kan dessutom lämnas utöver veckogränserna till studerande som är minst 40 år, om det finns särskilda skäl, och då i ytterligare högst 40 veckor. I jämförelse med synnerliga skäl, ställs lägre krav på de omständigheter den sökande anför. Skäl som kan åberopas är att studiestödstagaren av arbetsmarknadsskäl behöver ny utbildning eller en vidareutbildning. Personliga skäl som exempelvis hälsoskäl är också giltiga, men skälen ska kunna kopplas till yrkeslivet eller samhällets ökade krav på kompetensutveckling. Det ska även vanligtvis ha gått minst sju år sedan den studerande senast hade studiestöd.

För den som studerar med lån finns en åldersgräns som succesivt begränsar rätten att ta lån. Antalet veckor med lån som en studerande har rätt till minskar från och med det år den studerande fyller 47 år, till och med det år hen fyller 56 år, då rätten till studiemedel upphör helt.

Historik

När det moderna studiestödet inrättades i mitten av 1960-talet kunde man studera med bidrag och lån i sexton terminer (åtta år). Tidsgränsen ansågs vara generöst tilltagen och den bedömdes ”vara tillräcklig för varje grundläggande utbildning vid en postgymnasial utbildningslinje, samt att den vid universiteten i många fall borde förslå till en breddad grundexamen och ibland även till en högre examen”.⁶ Det nya studiemedelssystemet var generellt till sin karaktär, till skillnad från de tidigare behovsprövade systemen.⁷ Den 1 juli 1982 sänktes antalet terminer man kan få studiemedel till tolv, vilket motsvarar sex år. Sex års heltidsstudier är också det som gäller idag. Motivet till sänkningen var bland annat att spara på statens resurser.⁸ Det fanns dock omfattande möjligheter att få studiemedel utöver veckobegränsningen. Till exempel framgick av CSN:s allmänna råd från 1995 att det ansågs finnas särskilda skäl att bevilja studiemedel i upp till två terminer utöver sexårsgränsen för att avsluta eftergymnasiala studier, alltså i sammanlagt 14 terminer. För en utbildning på tio terminer eller mera beviljades studiemedel i upp till 15 terminer. Detsamma gällde för studier som utgjorde en breddning eller påbyggnad av grundutbildningen som bedömdes vara värdefull för den enskilde eller samhället. För forskarutbildning ansågs det alltid finnas särskilda skäl att bevilja studiemedel utöver sexårsgränsen. Möjligheten att få studiemedel för forskarutbildning med hänsyn till särskilda skäl utöver tidsgränsen togs bort 1998.

I propositionen ”Ett reformerat studiestödssystem” från år 2000 menade regeringen att det var viktigt att studier genomförs så snabbt och effektivt som möjligt. Det begränsar kostnaderna både för den enskilde och för staten. I propositionen framhölls att de omfattande möjligheterna att få studiemedel utöver veckobegränsningarna i princip skulle upphöra, då den praxis som utvecklats innebar att många studerande redan i förväg kunde räkna med att få studiestöd ett par terminer utöver de ordinarie tolv terminerna. Som en följd av reformen skulle de studerande anpassa sig till den nya verkligheten genom väl planerade och målinriktade studier.⁹

⁶ Prop. 1964:138. Sid 163.

⁷ Prop. 1964:138. Sid 13.

⁸ Prop. 1982/83:100.

⁹ Prop. 1999/2000: 10. Sid 94.

2. Vem använder alla sina studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå?

I detta kapitel beskrivs de studerande som använder det maximala antalet studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå.

2.1 De som använder alla studiemedelsveckorna

Under 2014 var det 4 861 personer som nådde maxgränsen för antalet studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå. I förhållande till det totala antalet studerande med studiemedel på eftergymnasial nivå handlar det om 1,3 procent.

Under perioden 2012 till 2018 var det mycket liten variation av antalet som nådde studiemedlens maxgräns på eftergymnasial nivå. Under perioden var det mellan 1,2 och 1,4 procent av det totala antalet som studerade på eftergymnasial utbildning som per år använde maximalt antal studiemedelsveckor.

Män använde något oftare samtliga studiemedelsveckor

Kvinnor var i antal något fler än män bland dem som nådde det maximala antalet studiemedelsveckor. I procent räknat handlar det om 56 procent kvinnor och 44 procent män. Såväl år 2014 som 2015 var fördelningen 59 procent kvinnor och 41 procent män bland samtliga som studerade med studiemedel på eftergymnasial nivå.¹⁰ Detta innebär att män var något överrepresenterade när det gäller att använda samtliga studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå. CSN:s tidigare studier visar att män relativt ofta studerar på korta eller långa utbildningar och mer sällan på medellånga utbildningar.¹¹ Kvinnor studerar oftare på medellånga eftergymnasiala utbildningar, vilket innebär att de har studiemedel för studier motsvarande 2–4 år på heltid. Den här fördelningen har varit relativt stabil över tid och beror på att många kvinnodominerade utbildningar är medellånga, exempelvis utbildningar till socionom och sjuksköterska.¹²

Hälften var högst 28 år

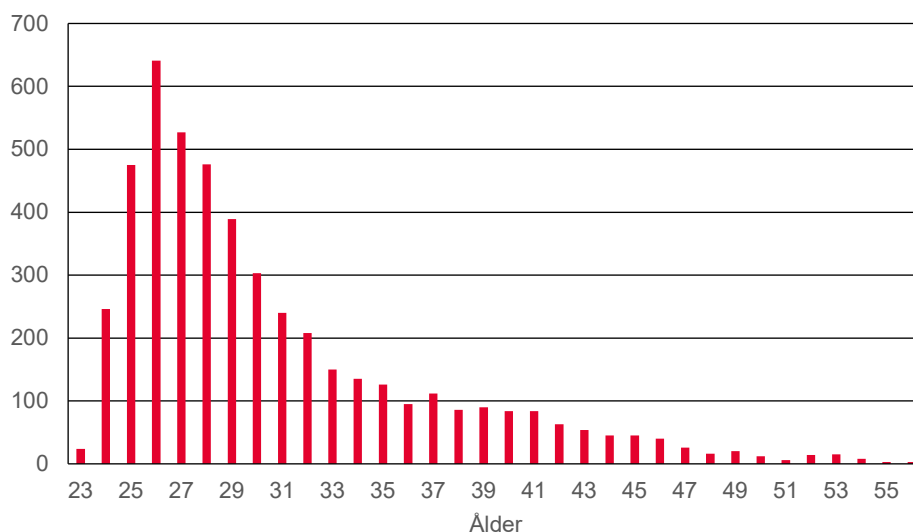
Närmare hälften av dem som använde det maximala antalet studiemedelsveckor var 28 år eller yngre. Den vanligaste åldern i vår population var 26 år. Så gammal var drygt var tionde studerande. Genomsnittsåldern var 31 år.

¹⁰ CSN (2016). *Studiestödet 2015*, Sid 39

¹¹ CSN (2019) *Studiestödet 2018*, sid. 92

¹² CSN (2019) *Studiestödet 2018*, sid. 92

Diagram 1. Studiestödstagarens ålder vid slutet av 2014, antal personer

De flesta hade svensk bakgrund

De allra flesta som använde maximalt antal studiemedelsveckor hade svensk bakgrund. Knappt 70 procent var födda i Sverige med föräldrar som också var födda i Sverige¹³.

Det var 16 procent av den totala gruppen som hade utländsk bakgrund.¹⁴ Andelen med utländsk bakgrund är därmed lägre både i jämförelse med andelen nybörjare på högskolan och jämfört med befolkningen i stort år 2014. Läsåret 2014/15 var det 20 procent av nybörjarna på högskolan som hade utländsk bakgrund.¹⁵ Jämfört med andelen av befolkningen 2014 var det också en lägre andel. År 2014 hade 21 procent av befolkningen utländsk bakgrund.¹⁶

Föräldrarna till dem som nådde maxgränsen för antalet studiemedelsveckor var i många fall högutbildade

Föräldrarna till dem som år 2014 hade använt alla studiemedelsveckor hade högre utbildning än riksgenomsnittet. Andelen som hade mer än tre års eftergymnasial utbildning var betydligt högre för populationens föräldrar jämfört med genomsnittet för riket. I populationen hade 36 procent mammor vars eftergymnasiala utbildning var tre år eller längre, medan det var 25 procent av alla kvinnor i Sverige som hade eftergymnasial utbildning på tre år eller mer. Det var 28 procent i populationen vars pappa hade en eftergymnasial utbildning som var tre år eller längre, bland samtliga män i befolkningen var andelen med motsvarande utbildningsnivå 19 procent. När det gäller eftergymnasial utbildning kortare än tre år fanns inga större skillnader.¹⁷

¹³ Gruppen omfattar inrikes födda personer med två inrikes födda föräldrar

¹⁴ Utrikes född och inrikes födda med två utrikes födda föräldrar räknas som personer med utländsk bakgrund. Se SCB (2002). Sid 10.

¹⁵ UKÄ (2016), *Universitet och högskolor. Svensk och utländsk bakgrund för studenter och doktorander 2014/15*.

¹⁶ SCB (2019), *Befolkningsstatistik i sammandrag 1960-2018*.

¹⁷ Källa för data om riket: SCB (2014), *Statistiska meddelanden*, sid 7.

2.2 Avklarade poäng och uttagna examina

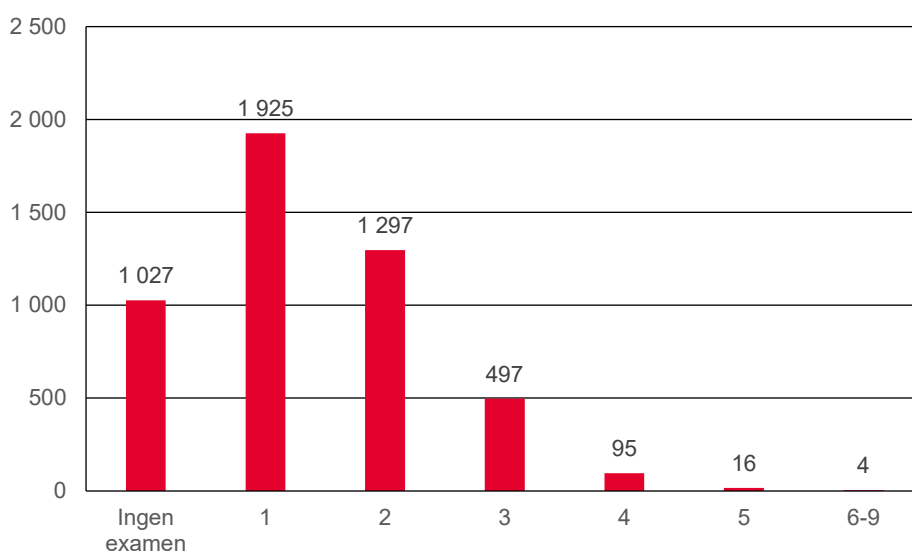
Ungefär hälften av personerna i vår population hade tagit fler högskolepoäng än de 360 som kan förväntas efter sex års studier. De studerande har alltså i genomsnitt klarat fler poäng än de som krävs för heltidsstudier (60 poäng per år), eller så har de periodvis studerat utan studiestöd.

Åtta av tio tog minst en examen

I populationen om 4 861 personer var det vanligare att man tog en examen än att man inte gjorde det. Till och med år 2018 hade 40 procent tagit en examen, men relativt många, 39 procent, tog två eller flera examina. Totalt tog 79 procent en eller fler examina.

För ungefär var femte studerande i populationen, 21 procent, finns ingen uppgift om examen. Vissa har kanske tillräckligt med poäng för en examen, men väljer att inte plocka ut den. I sådana fall registreras inte att man har kvalifikationer för en examen. Det kan också vara personer som inte har tillräckligt antal poäng för att ta ut en examen.

Diagram 2. Antal examen per person hos populationen, 2014-2018

2.3 Utbildningsinriktning

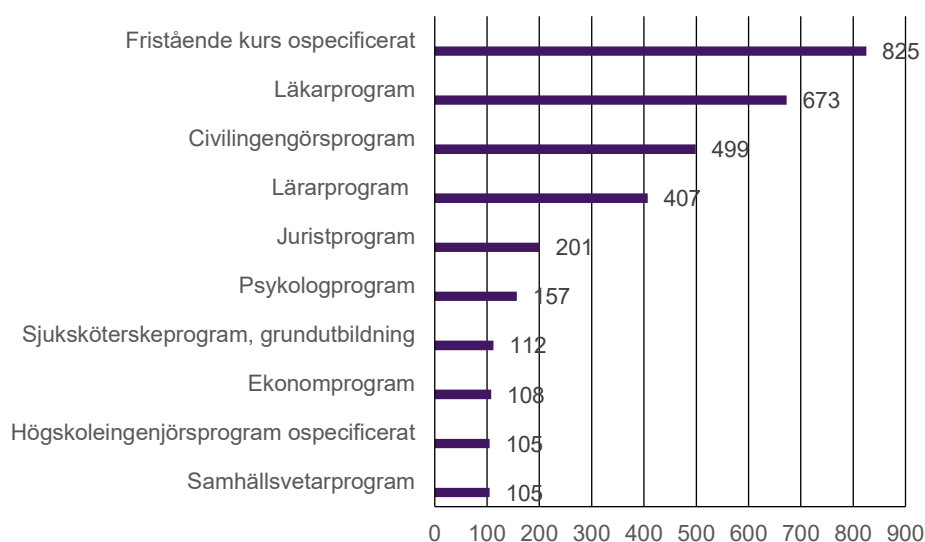
Den studerandes val av utbildning kan bidra till att förklara varför samtliga studiemedelsveckor förbrukats. Studerande på långa utbildningar använder fler studiemedelsveckor än studerande på korta utbildningar. I detta avsnitt belyser vi den utbildningsinriktning den studerande hade precis innan denne nådde maximalt antal studiemedelsveckor.

Vanligast att studerande på fristående kurs, läkar- och civilingenjörsprogrammen når studiemedlens maxgräns

De studerande som använt samtliga studiemedelsveckor studerade i huvudsak på en utbildning som tillhörde någon av tio utbildningsgrupper¹⁸. Det var 66 procent av de studerande som använde det maximala antalet studiemedelsveckor som studerade på en utbildning inom någon av dessa tio utbildningsgrupper.

I antal var det studerande på fristående kurser (inklusive masterutbildningar), tillsammans med läkarprogrammets och civilingenjörprogrammets studerande, som oftast nådde studiestödets maxgräns. Därefter kommer lärarprogrammet och juristprogrammet. Sammantaget studerade ungefär hälften av dem som använde det maximala antalet studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå år 2014 inom någon av dessa fem utbildningsgrupper.

Diagram 3. Fördelning på utbildningsgrupp, de tio med högst frekvens, antal personer

Not: Lärarprogram består av en sammanräkning av inriktningarna: grundlärarprogrammet, lärarprogrammet ospecificerat, lärarprogrammet 2001, ämneslärarprogrammet och förskollärarprogrammet. Sammantaget utgör de 32 207 personer.

Andelen som nådde maxgränsen var högst vid läkar- biomedicinar- och psykologprogrammen

Om vi ställer antalet studerande som nådde studiemedlens maxgräns i relation till samtliga som studerar på programmet ett visst år, är det läkar- biomedicinar- och psykologprogrammets studerande som oftast når studiemedlens maxgräns på eftergymnasial nivå. Omkring 4 till 6 procent av samtliga studerande på dessa utbildningar använde det maximala antalet studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå under 2014.

¹⁸ Utbildningsgrupp är en av CSN utvecklad kategorisering av utbildningsprogram och andra inriktningar. Den baseras på den så kallade pgSun-koden.

Som framgår av föregående avsnitt studerar en förhållandevis hög andel av dem som nyttjade alla studiemedelsveckor på fristående kurser. Av samtliga studerande som läste fristående kurser år 2014 var det dock en mycket liten andel som nådde 240 veckor med studiemedel samma år (1,3 procent). Samma sak gäller civilingenjörsprogrammets studerande. Läkarprogrammet är det program där högst andel av de studerande använder samtliga veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå, 6 procent under vårt undersökningsår.

De utbildningar där högst andel når maxgränsen för studiemedel är nästan alltid fyra år eller längre och sex av dem är fem år eller längre. Materialet visar dock bara den studerandes utbildningsinriktning i samband med att maxgränsen för studiemedel nåddes. Det framgår därför inte om det är utbildningens längd som gör att den studerande når maxgränsen för studiemedel eller om det beror på att den studerande läst någon annan utbildning tidigare.

Tabell 1. Antal och andel studerande som använde 240 studiemedelsveckor år 2014 och första halvåret 2015 av det totala antalet studerande vid respektive program.

Utbildningsinriktning	Antal som når maxgränsen på 240 veckor	Andel av samtliga studerande med studiemedel på utbildningen (i procent)
Läkarprogrammet	673	6,2
Biomedicinarprogram	30	4,7
Psykologprogram	157	4,4
Veterinärprogrammet	33	3,8
Arkitektprogrammet	79	3,8
Landskapsarkitektprogram	21	3,6
Musikerprogram	31	3,5
Religionsvetarprogrammet	18	3,1
Biologi, miljövetenskap övriga eftergymnasiala program	30	2,8
Juristprogram	201	2,4
Matematik/Naturvetenskap-program	80	2,4
Apotekarprogrammet	34	2,4

Not: De fem program med högsta frekvens att nå studiemedlens maxgräns är läkar-, biomedicinar-, psykolog-, veterinär- och arkitektprogrammen. Alla är fem år eller längre. Övriga är mellan 3 och 5 år. Biologi, miljövetenskap övriga eftergymnasiala program upphörde som utbildningsgrupp hos CSN 2015.

3. Tiden efter att veckorna med studiemedel tagit slut

I detta kapitel behandlas hur de som valt att fortsätta studera, trots att alla studiemedelsveckorna förbrukats, finansierade sitt uppehälle. Dessutom belyser vi inkomstsituationen och etableringen på arbetsmarknaden för dem som använt samtliga studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå.

3.1 Drygt var fjärde fortsatte att studera 2016

En studerande som fått besked om att hen har förbrukat samtliga 240 veckor med studiemedel måste avgöra hur hen ska gå vidare, om studierna inte är slutförda. För vissa handlar det om att få en anställning eller annan inkomst att försörja sig på. För andra handlar det om att finna andra sätt att finansiera fortsatta studier. År 2016 var det 1 366 personer, eller 28 procent, från populationen som fortfarande studerade. Varje person var i genomsnitt registrerad för 31 högskolepoäng under året.¹⁹

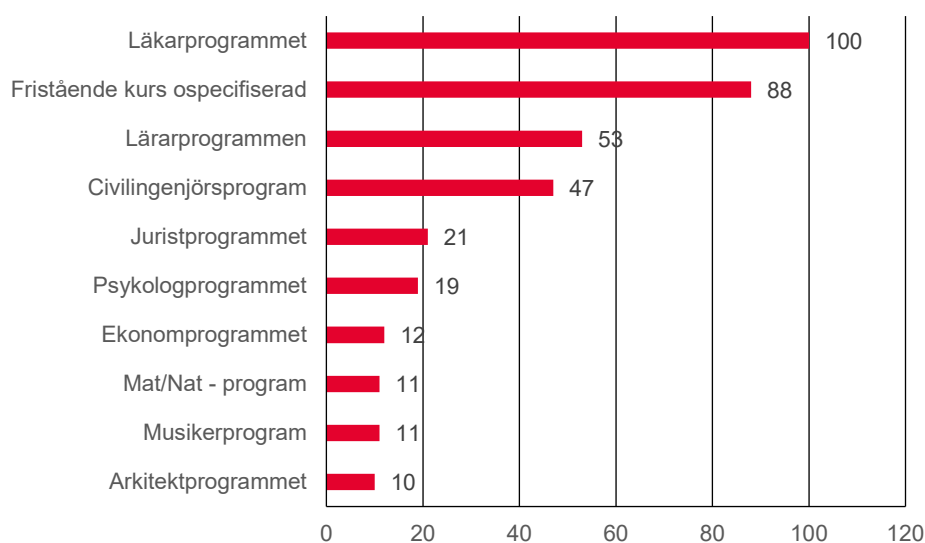
Studieinriktning för de som fortsatte att studera speglar huvudpopulationen väl

För att kunna avgöra inom vilka utbildningar man studerade på har vi avgränsat den här delen av undersökningen till studerande som klarat mer än 30 högskolepoäng under 2016. Med kriteriet att den studerande ska ha tagit mer än 30 högskolepoäng under studieåret var det 544 personer som fortfarande studerade år 2016. Vad hade dessa för studieinriktning?

De sex program med högst frekvens var samma som de vi presenterade när det gäller utbildningsinriktning för dem som nådde maxgränsen för antalet studiemedelsveckor. En skillnad framkommer dock: Av de 544 personer som ingår i gruppen studerade 100 personer på läkarprogrammet. Det innebär att nästan var femte som fortsatte att studera efter att studiemedelsveckorna tagit slut, och klarade mer än 30 högskolepoäng, studerade till läkare. Som nummer två på listan kommer studerande på fristående kurs. De utgör 88 personer. Vidare var det 53 personer som studerade på något av de lärarprogram som är representerade i undersökningen. Medianåldern på de studerande varierar mellan 28 och 34 år, beroende på program.

¹⁹ Cirka 2 200 personer i populationen hade studiemedelsveckor kvar att disponera under första halvåret 2015. Detta innebär att en del av dem som studiemedelsveckorna tagit slut för under 2014, sannolikt slutförde sina studier 2015. Vi har därför valt att titta på etableringsgrad och inkomst under 2016.

Diagram 4. Studieriktning för de som klarat mer än 30 högskolepoäng under 2016, de tio största utbildningsinriktningarna, antal personer.

Not: Läraryrprogram består av en sammanräkning av inriktningarna: grundläraryrprogrammet, läraryrprogrammet ospecificerat, läraryrprogrammet 2001, ämnesläraryrprogrammet och förskolläraryrprogrammet.

Det kan också nämnas att i gruppen om 544 personer hade 80 procent tagit ut en examen 2016 eller senare. En tolkning av detta är att motivet för att fortsätta studera efter att maxgränsen nåtts, i de flesta fall är att färdigställa en examen.

Sannolikt har många även studerat utomlands tidigare under sina studier. En kontroll av studierna under 2013 visar att 13 procent då studerade utomlands, vilket är en något högre andel än den genomsnittliga siffran för studiemedelstagare som var 9 procent. Tidigare studier från CSN visar också att utlandsstudier ofta förlänger den totala studietiden

3.2 Hur finansieras fortsatta studier?

Som tidigare nämnts var det ett antal personer som tog högskolepoäng även efter att studiemedelsveckorna tagit slut. I tabell 4 nedan har de som har läst och klarat mer än 30 högskolepoäng per år under åren 2016 och 2017 valts ut för att se vilken typ av inkomster de hade för sin försörjning. Detta rörde sig om 544 personer 2016 och 222 personer 2017. Uppgifter om inkomst har hämtats från SCB och varje person kan ha haft flera inkomstkällor under respektive år. Det är dock inte säkert att inkomsten erhållits under samma tid som studierna bedrevs.

Tabell 2. Inkomstkällor 2016-2017 för dem som läst och klarat mer än 30 högskolepoäng per år för åren 2016-2017 efter att ha nått maxgränsen för studiemedelsveckor år 2014.¹

Inkomstslag	2016		2017	
	Antal personer	Andel i procent	Antal personer	Andel i procent
Anställning eller näringsverksamhet	488	90	207	93
Kapitalinkomst	217	40	88	40
Föräldrapenning	78	14	40	18
Studiemedel (synnerliga/särskilda skäl)	39	7	7	3
Studiemedel (gymnasienivå)	18	3	11	5
Pension (åldersrelaterad) ¹	21	4	5	2
Arbetslöshetskassa	18	3	3	1
Sjukpenning/arbetsskadeersättning/-rehabiliteringsersättning	13	2	7	3
Ekonomiskt bistånd (socialbidrag)	8	1	2	1
Arbetsmarknadspolitiska åtgärder	2	0	0	0
Totalt nettosumma²	544		222	

- 1) Denna post handlar om utbetald privatpension som kan tas ut vid 55 års ålder eller efterlevandeutbetalningar.
- 2) En individ kan förekomma i tabellen under flera olika inkomstslag, vilket medför att summeringen av procentsatserna överstiger 100.

Det är inkomst av anställning de flesta använder för att finansiera sina levnadsomkostnader med. Över 90 procent av de studerande hade sådana inkomster. För majoriteten av dessa var inkomst från anställning dessutom den huvudsakliga eller enda inkomstkällan. Omkring 40 procent hade även kapitalinkomster, vilket kan tyda på att de har använt sparande för att finansiera levnadsomkostnaderna. Det är dock oklart hur stora kapitalinkomsterna var. Att man använt dessa inkomstslag under 2016 respektive 2017 kan tyda på att man även använt inkomsterna för att finansiera sina

studier. Eftersom de studerande klarade mer än 30 högskolepoäng under året är det en rimlig tolkning.

3.3 Inkomst och etablering på arbetsmarknaden

Ett antal personer i vår population om 4 861 personer kan antas ha sökt jobb bland annat som en konsekvens av att de inte längre kan studera med studiemedel. I detta avsnitt behandlas inkomst och etablering på arbetsmarknaden, dels för hela populationen, dels för den grupp där uppgifter om examen saknas.²⁰

Majoriteten i gruppen etablerad på arbetsmarknaden

Uppföljning av etablering på arbetsmarknaden görs utifrån SCB:s longitudinella integrationsdatabas för sjukförsäkrings- och arbetsmarknadsstudier (LISA). För att en person räknas som etablerad på arbetsmarknaden ska hen ha varit sysselsatt i november månad det aktuella året och den sammanräknade arbetsinkomsten ska överstiga 230 200 kronor (år 2016). Det får inte finnas händelser som påvisar förekomst av arbetslöshet eller arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Personer som definieras som studerande²¹ ingår inte heller när etableringsgrad beräknas.²²

Nästan 70 procent av dem som år 2014 hade använt samtliga studiemedelsveckor var etablerade på arbetsmarknaden år 2016. Kvinnor var etablerade i något högre grad än män (71 respektive 66). Detta kan jämföras med samtliga med eftergymnasial utbildning som tog examen år 2014/2015, för denna grupp var etableringsgraden 84 procent år 2016 (etableringsgraden var lika hög för män och kvinnor).²³

För gruppen där vi saknar uppgift om uttagen examen är etableringsgraden något lägre (56 procent) jämfört med hela populationen (69 procent).

Medianinkomst för vår grupp är högre jämfört med befolkningen i Sverige

Tabellen nedan visar den sammanräknade förvärvsinkomsten för populationen år 2017 fördelat på kön. Inkomsten för befolkningen år 2017 har tagits fram för att få något att jämföra med. Medianinkomsten för kvinnor på 30-34 år²⁴ var cirka 265 000 kronor, medan för män i samma ålder var den 345 000 kronor.²⁵ Det innebär att medianinkomsten för vår grupp, var högre för såväl kvinnor som män jämfört med befolkningen i Sverige år 2017.

²⁰ De har antingen inte tagit ut examen eller har inte tillräckligt med poäng för en examen.

²¹ Som studerande räknas den som det aktuella året varit registrerad på högskolans forskarutbildning, den som varit registrerad i högskolans utbildning på grundnivå eller avancerad nivå samtidigt som studiestöd mottagits eller den som tagit emot minst 2 000 kronor i studiestöd utan att ha varit registrerad på någon högskoleutbildning.

²² UKÄ (2019), *Etablering på arbetsmarknaden efter studier i högskolan*, bilaga 1

²³ UKÄ (2019), *Etablering på arbetsmarknaden efter studier i högskolan*, sid. 16.

²⁴ Genomsnittsåldern för vår population var 31 år, gruppen jämförs därför med SCB:s kategori 30-34 år.

²⁵ SCB, *Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige hela året efter region, kön, ålder och inkomstklass*.

Tabell 4. Medianinkomst år 2017 för befolkningen²⁶, hela populationen om 4 861 personer respektive gruppen som inte tagit examen, fördelat på kön, i kronor

Sammanräknad förvärvsinkomst 2017	Kvinnor	Män	Totalt
Befolkningen	264 800	345 100	304 400
Hela populationen	332 500	363 700	347 200
Gruppen som inte tagit examen	292 800	355 600	320 600

För 21 procent av populationen saknas uppgifter om uttagen examen. Dessa personer har något lägre medianinkomst jämfört med hela gruppen som använt samtliga veckor med studiemedel, men även dessa har högre inkomster än befolkningen som helhet för år 2017.

De som använt samtliga studiemedelsveckor klarar återbetalningen av sina studielån bättre än genomsnittet

Hur man klarar av att återbetala sina studielån är kopplat till vilken inkomst man har.²⁷ Trots att gruppen som använt samtliga veckor med studiemedel har högre studieskulder än genomsnittet och därmed jämförelsevis höga årsbelopp har de bra betalningsförmåga. Återbetalningsgraden – hur mycket som betalas i förhållande till det som debiterats – var betydligt högre i gruppen som använt alla studiemedelsveckorna än för låntagare generellt för betalningsåret 2018. Den sista december 2018 hade gruppen som använt alla studiemedelsveckorna betalat in 96,1 procent av sitt debiterade årsbelopp för 2018, jämfört med 90,9 procent bland samtliga låntagare med annuitetslån.

För gruppen där vi saknar uppgift om examen efter att man nått maxgränsen för studiemedlen var återbetalningsgraden lägre, men fortfarande över genomsnittet: 91,9 procent för år 2018. Trots högre skuldsättning och högre årsbelopp klarar gruppen som använt samtliga studiemedelsveckor alltså återbetalningen ovanligt bra.

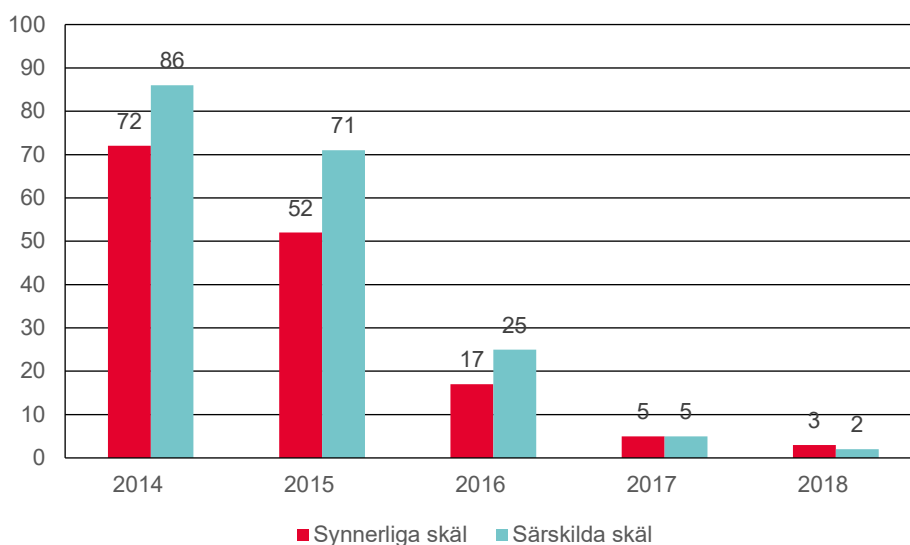
3.4 Extra veckor med hänsyn till särskilda eller synnerliga skäl

Studiemedel kan ges under längre tid om det finns synnerliga eller, för den som är minst 40 år, särskilda skäl (se avsnitt 1.4). År 2016 hade 42 personer från populationen sökt och fått bifall för synnerliga eller särskilda skäl. Även före år 2016 har ett antal personer ur populationen fått bifall på grund av synnerliga eller särskilda skäl.

²⁶ SCB, *Sammanräknad förvärvsinkomst för boende i Sverige hela året efter region, kön, ålder och inkomstklass. År 1999 – 2018*.

²⁷ CSN (2017), *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands*, s. 42.

Diagram 5. Antal personer i populationen som fått bifall utöver 240 veckor på grund av synnerliga eller särskilda skäl

Antalet studerande som beviljas studiemedel med hänsyn till särskilda skäl minskar naturligt efterhand fler och fler slutför sina studier och under 2018 var det bara 5 personer kvar som fick studiemedel.

3.5 Eftergymnasiala studier och studiemedel på gymnasienivå

Studiemedel kan också beviljas för vuxenstudier på gymnasienivå. Det finns en hypotes om att det är vanligt att studerande som använt samtliga veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå studerar på gymnasienivå för att få ytterligare studiemedel medan de färdigställer sin eftergymnasiala utbildning. Hur många är det då som finansierar eftergymnasiala studier med studiemedel för studier på gymnasienivå?

Under 2015 var det 65 personer från vår population som hade studiemedel för studier på gymnasienivå. Det indikerar att det finns ett mindre antal studerande som använder studiemedel på gymnasienivå för studier på eftergymnasial nivå. Ställer vi krav på att man ska ha klarat mer än 30 högskolepoäng handlade det om 18 respektive 11 personer år 2016 respektive 2017 som hade studiemedel på gymnasienivå.

De som använder samtliga studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå men som fortsätter studera och tar minst 30 högskolepoäng har oftare studiemedel med hänsyn till särskilda eller synnerliga skäl, än de har studiemedel för studier på gymnasienivå. År 2016 var det dubbelt så många som fick extra veckor på grund av synnerliga eller särskilda skäl jämfört med dem som studerade med studiemedel på gymnasienivå. Detta tyder på att även om regelverket för att få extra veckor på grund av synnerliga eller särskilda skäl är restriktivt, var extra veckor en lösning som var mer vanlig än studiemedel för gymnasiestudier, för att finansiera fortsatta studier på eftergymnasial nivå.

4. Studerandes perspektiv

I detta kapitel presenteras intervjuundersökningens resultat. Nio personer som nådde studiemedlens maxgräns år 2014 har intervjuats. Kapitlet avser att ge fördjupad kunskap om orsakerna till att studiemedelsveckorna tagit slut och vad det inneburit.

4.1 Hur förklarar de studerande själva att studiemedelsveckorna tagit slut?

Förklaringarna till varför man valt att använda samtliga veckor med studiemedel varierar, men några gemensamma drag framträder i intervjuerna. Ett exempel är att veckorna med studiemedel på eftergymnasial nivå kan ta slut till följd av att man väljer att omskola sig. Man har studerat med studiestöd tidigare, men vill eller behöver av olika anledningar påbörja nya studier.

Jag bestämde mig för att sadla om lite, ta en paus från arbetslivet, och ansökte om 40 veckor till. Man kan göra det om man är över 40 och har olika skäl och så vidare och så vidare. Så jag slog inte i taket i min grundutbildning utan det gjorde jag sedan. (...) Jag hade fastnat inom IT och jag var omotiverad, jag kände mig aldrig riktigt hemma i den där (branschen). (...) Hade jag inte fått det (extra veckor) hade jag inte kunnat ta den här utbildningen, utan då hade jag bara fått söka jobb och fortsätta jobba. Det gav mig en möjlighet att få en ny liten kick.

Respondent 1.

Det kan till exempel röra sig om att man vill byta yrke eller behöver anpassa sig till förändringar på arbetsmarknaden. Sjukdom eller hälsoproblem kan också leda till att man behöver omskola sig.

Jag började att studera till socionom. Jag gick utbildningen klar så långt att jag inte lämnade in sista uppgiften utan hade 2,5 poäng kvar och fick (ändå) jobb. Därefter var jag fullkomligt nöjd, jag jobbade i åtta år som socionom. Jag tog aldrig ut examen på den, men hade jobb i åtta år. Men det var ett yrke som inte riktigt passade mig, för jag gick in i den berömda väggen och kände att jag behövde omskola mig. (...) Så jag började för läknings skull att läsa litteraturvetenskap och därefter hoppade jag på bibliotekarieutbildningen. Och det är där är jag i dag.

Respondent 2.

Studiemedelsveckorna kan också förbrukas av att man börjat studera utan att ha planerat sina studier eller utan att ha ett tydligt mål med utbildningen. Man vill pröva sig fram.

Jag hade väl först inte någon plan med studierna kanske. Jag studerade saker som jag tycket var intressanta. Jag började först på förskolläraryrket, det som jag gick ut nu. Sen så bröt jag armen under praktiken och då tappade jag sugen och tänkte att ”detta med förskolan kanske inte är någonting för mig då, det är väl bara en massa rutiner och jag vet inte om jag vill bli förskollärare”. Då började jag plugga saker

som jag tycket var intressanta. Då pluggade jag mer akademiska kurser. Sen så har jag jobbat en del och fortsatt att vidareutbilda mig. Men när man blir äldre och fått familj så tänker man kanske mer på löneutvecklingen, så tänker jag ”nu ska jag göra slag i saken och bli färdig förskollärare i varje fall”.

Respondent 4.

En annan variant är när en studerande inte vet om hen kommer att komma in den önskade utbildningen och i väntan på besked använder studiemedel för att läsa alternativa kurser, som en ”plan B”. Genom att påbörja denna alternativa utbildningsplan innan man vet om man kommer in på den högst önskade utbildningen kan resultatet bli förbrukade studiemedelsveckor.

Jag pluggade utomlands ett år tidigt innan jag gjorde lumpen. Mer som en erfarenhet, inte något som jag använde mig av i efterhand. Sedan kom jag inte in på arkitektlinjen på första försöket. Då läste jag ett år andra studier. Sedan kom jag in på arkitekt och hade fem år att plugga och hade redan gjort av med två år så att säga. Man visste ju aldrig om man skulle komma in (på arkitektlinjen) utan man pluggade annat som var ett alternativ som kunnat bli verklighet om man inte kommit in till slut. (...) Jag hade för mig att jag hade studiemedel under nästan hela utbildningen. Jag tog inte lånet utan bara bidraget.

Respondent 5.

Ytterligare en förklaring till att man använder samtliga studiemedelsveckor kan vara upplevelsen av att man valt fel utbildning från början. Det kan vara studerande som inte trivs med sin ursprungliga utbildningsinriktning, som läst en utbildning som inte upplevs som gångbar på arbetsmarknaden eller en utbildning som inte bedöms ge önskad löneutveckling.

Efter (student-)examen gjorde jag först praktik via arbetsförmedlingen på ett arkitektkontor. (...) Sedan ville jag försöka mig på att plugga på högskola och sökte mig till biomedicinsk kemi i X-stad, där jag kommer ifrån. (...) Så där läste jag och tog en kandidatexamen. Men sedan kände jag att det här med arkitektpraktiken var något jag tycket väldigt mycket om, så jag sökte mig dit och kom in där och började läsa till arkitekt. (...) Då hade det tagit tre år. Det var ju en lång utbildning jag hade framför mig (...) (Att studiemedelsveckorna inte skulle räcka) det förstod jag ju så klart. Jag tänkte att jag måste jobba med det jag tror på. Det är viktigare och så får jag lösa det (finansieringen) på något sätt. Jag hade nog en förhoppning om att jag skulle få förlängt. Och att det handlade om relativt lite tid, att det skulle gå. (...)

Respondent 6.

Jag har en master i konst, och så har jag försökt försörja mig på det och det har inte gått. Det har inte blivit riktigt bra. Och då tänkte jag gå en YH utbildning. Och det var då jag sökte CSN och fick avslag. (...) Jag tänkte att man kan väl söka. Jag hade väl inte läst reglerna så noga. Du vet, man läser och tänker, jag provar. Det enda som kan hända är ett nej.

Respondent 7.

Det finns också exempel på förlängd utbildningstid till följd av utländsk utbildning som senare inte kunnat tillgodoräknas i Sverige.

Jag och min familj åkte utomlands, där jag gjorde mitt sista år på gymnasiet på high school. Sedan var det ”vad ska jag bli och vad ska jag göra nu?” och så vidare. Det

blev så att jag fick läsa på ett Community College i USA.(...) Jag var i Kalifornien ett par år och vi flyttade hem 2010. Då hamnade jag i ett gap. Den utbildning jag hade läst där (i USA) överensstämde inte alls med något här i Sverige. Jag hade då läst till djurvårdare (om jag hade läst i Sverige), fast där borta var man djursjukskötare. Här (i Sverige) när dom försökte översätta utbildningen så gillades den inte. (...) Det var en fruktansvärd situation, jag har min utbildning, men jag får inte utföra mitt jobb. Och i stället för att läsa om allt igen så bestämde jag mig för att läsa till sjuksköterska med tanke på att lönen var bättre och det fanns mer jobb. Och det liknade lite det jag gjort innan. Då kom jag in på sjuksköterskeutbildningen

Respondent 3.

4.2 Hur kan man finansiera sina studier när veckorna med studiemedel tagit slut?

Som framgår av kapitel 3 är inkomst av arbete vanligt bland dem som fortsätter studera efter att veckorna med studiestöd förbrukats. Detta framkommer också av intervjuerna. Fortsatta studier finansieras genom att man arbetar samtidigt som man studerar. Vissa har helt pausat studierna för att arbeta en tid, och återupptagit studierna när de haft ekonomi för det. Det kan också varit möjligt att få hjälp med försörjningen av närstående. Bostadsbidrag eller underhållsbidrag har använts för att få ekonomin att gå runt medan studierna slutförts. Flera av respondenterna berättar att de sökt extra veckor från CSN, och vissa har fått det.

Även stipendier kan vara ett sätt att finansiera utbildningen när studiemedelsveckorna tar slut.

Jag visste att jag inte hade CSN sedan tidigare, men jag sökte för att man kan äska bidrag från Läkarförbundet som stöd. Och man måste visa att man fått avslag. Därför sökte jag 2014. (...) Annars så har jag arbetat och det är min fru som hjälper mig. Stundtals har det varit ganska kämpigt, men till slut har jag rott det här i land. Så jag tog examen i år och arbetar som AT-läkare på ett sjukhus nu. (...)

Respondent 9

4.3 Hur påverkas fortsatta studier av att veckorna med studiemedel tagit slut?

Att studiemedelsveckorna tar slut kan få följder för den som inte är klar med sin utbildning. Intervjuundersökningen visar att veckorna med studiemedel till exempel kan ta slut om man väljer att omskola sig och påbörja en ny utbildning. Då måste fortsatta studier finansieras på andra sätt.

Egentligen inte så många konsekvenser, inga ekonomiska konsekvenser, förutom att jag var tvungen att studera under en längre period. Jag kunde inte studera på 100 % utan jag var tvungen att jobba parallellt. Och jag hade inga problem att få jobb. Under hela min bibliotekarieutbildning har jag arbetat och sen har jag läst på halvfart.

Respondent 2

Att arbeta parallellt med studierna kan ta både tid och energi. Samtidigt finns det en medvetenhet om att studiestödet bara betalas ut under en begränsad tid och att veckorna kanske inte kommer räcka för hela utbildningen.

Det var knöligt, jag fick ta paus från skolan och jobba. Jag flyttade hem till mina föräldrar och fick bo hemma och fick hjälp av dom. (...) Jag bodde utan att betala någonting och sparade alla pengar jag tjänade. Jag var ju medveten om det här. Det var ju inte så att en dag var pengarna (från CSN) bara slut. Jag fick ju planera in det i tiden och det halvåret måste jag jobba för att göra klart examensarbetet. Jag hade kunnat jobba utan att göra klart, men det kändes jätteviktigt att göra färdigt. Om inte annat för framtiden.

Respondent 6.

Några respondenter ger exempel på mer konkreta konsekvenser. Bland annat en respondent som, då studiemedlen tagit slut, fått svårt att klara försörjningen:

När jag nästan var färdig med utbildningen ringde dom från CSN och sa att ”nu får du inte mer studiemedel?”. Det var ju katastrof, jag var ju nästan färdig, jag hade bara en termin kvar. Jag gick till kuratorer, jag satte ju liv i hela skolan, dom försökte hjälpa mig. Jag fick ju inte mer veckor. Jag satt i en fruktansvärd ekonomisk situation och jag kände ju att jag måste läsa färdigt. På nått vänster gick det ju, men jag hamnade ju hos Kronofogden.

Respondent 3.

5. Avslutning

I detta avslutande kapitel diskuteras svaren på de frågor som har ställts i undersökningen.

5.1 Hur vanligt är det att studerande använder samtliga 240 veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå?

I förhållande till det totala antalet studerande med studiemedel ett visst år är det lite drygt en procent, av dem som studerar på eftergymnasial nivå som når maxgränsen för antalet studiemedelsveckor. Andelen över tid varierar mellan 1,2 och 1,4 procent av samtliga studerande på eftergymnasial nivå under perioden 2012 till 2018. I antal var det 4 861 studerande som år 2014 använde det maximala antalet studiemedelsveckor.

5.2 Vad kännetecknar dem som använder alla studiemedelsveckorna?

Män är något överrepresenterade när det gäller att använda samtliga studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå. Tidigare studier visar att män generellt studerar på långa utbildningar i högre utsträckning än kvinnor.

De flesta som använde det maximala antalet studiemedelsveckor hade svensk bakgrund. Åldersmässigt är de som använder samtliga studiemedelsveckor på eftergymnasial nivå förhållandevis unga. Hälften av dem var under 29 år, och genomsnittsåldern var 31 år.

Många i gruppen läste fler högskolepoäng än vad som krävdes för att få studiemedel fullt ut. Åtta av tio tog minst en examen, fyra av tio tog två eller fler examina. Var femte tog ingen examen alls.

De som uppnådde det maximala antalet veckor med studiemedel har i genomsnitt mer välutbildade föräldrar än befolkningen i stort. Många av de studerande som använde samtliga studiemedelsveckor hade också erfarenhet från studier utomlands.

Ett antagande har varit att studerande vid utbildningar som är fem år eller längre, skulle vara mer benägna att nå maxgränsen för antalet studiemedelsveckor. Hälften av dem som använde det maximala antalet studiemedelsveckor bestod av studerande från tio utbildningsgrupper. De tre program som hade andelsmässigt flest studerande som uppnådde det maximala antalet studiemedelsveckor var studerande vid läkar-, biomedicinar- och psykologprogrammen.

5.3 Hur finansierar de som fortsätter studera sina studier?

Drygt var fjärde fortsatte att studera under 2016 efter att de uppnått maxgränsen för antalet studiemedelsveckor.

De flesta av dessa finansierar sina levnadsomkostnader genom att förvärvsarbeta. Gruppen som helhet lyckas relativt väl på arbetsmarknaden. En betydande majoritet, närmare sju av tio, var etablerade på arbetsmarknaden två år efter att studiemedelsveckorna tagit slut. Sjuksköterske-, läkare och psykologprogrammets studerande har i jämförelse med övriga utbildningsinriktningar höga etableringssiffror. Etableringen är naturligtvis även beroende av hur arbetsmarknaden ser utför de nyutexaminerade.

5.4 Hur förklarar de studerande själva att studiemedelsveckorna tar slut?

Utifrån intervjustudien kan noteras att orsakerna till att studiestödet tar slut har stora variationer. Några av de intervjuade uttryckte att det för en ung människa ofta är svårt att veta vad man egentligen vill. Utrymmet att pröva sig fram är begränsat inom ramen för de nuvarande 240 studiemedelsveckorna och det är en av förklaringarna till att studiemedelsveckorna tar slut.

En variant på det föregående fallet, är när en studerande planerar mot ett mål och försöker förverkliga detta, men inte vet om den kommer att lyckas på vägen dit. Den studerande vet inte om denne kommer in på den önskade utbildningen och i väntan på besked tar man kurser som innebär att studiemedelsveckor förbrukas. Det finns ett behov av ett alternativ till den utbildningsinriktning man helst vill ha, en ”plan B”. Genom att påbörja denna alternativa utbildningsplan innan man vet om man kommer in på den högst önskade utbildningen kan resultatet bli förbrukade studiemedelsveckor. Denna osäkerhet om att nå sitt mål är alltså en faktor att ta i beaktande när beslut om utbildningsinriktning tas.

Många av de som förbrukar alla veckorna tar fler än en examen. Ungefär hälften av de intervjuade har tagit två eller tre examina. Skälet till detta är ofta en önskan om att byta yrkesinriktning. Orsakerna kan variera, från hälsoskäl till upptäckten att det finns andra yrken som är mer intressanta eller att man tycker att man inte passar in på arbetsplatsen.

Den studerandes bristande kunskap om regelverket för studiestödet kan skapa incitament att ansöka om ytterligare studiemedel trots att alla veckorna är förbrukade. En del av informanterna är inte riktigt insatta i reglerna för studiestöd, men i de allra flesta fall medvetna om att studiemedelsveckorna börjar ta slut. Ansökan om ytterligare veckor görs ändå med förhoppningen att ”man kanske ändå kan få”, eller för att få underlag för att söka stipendier. En möjlig förklaring till att sådana saker sker är att studiestödet av många betraktas som ett generöst stöd och att det då också ”borde” vara möjligt att få ytterligare veckor utöver de 240. Förhoppningen om att det nog går att få stöd från CSN, trots att alla studiemedelsveckorna är förbrukade, uttrycks av flera intervjuade. Och dessutom, om stöd inte utgår, ordnar det sig nog med

finansieringen ändå, tror man. Det finns alltså en optimism som ger näring till beslutet att fortsätta studierna trots att all finansiering inte är ordnad.

Sätten att finansiera studierna efter att studiemedelsveckorna tagit slut varierar också. Arbete vid sidan om utbildningen är vanligt, lönearbete integrerat i utbildningen och man får betalt på sin praktikplats förekommer, men också att släkt och vänner ger ekonomiskt stöd. I vissa fall finns särskilda stipendier, riktade till dem som har svårt att finansiera den senare delen av utbildningen.

För någon av de intervjuade fick det, enligt egen bedömning, katastrofala konsekvenser att studiemedlen tog slut innan utbildningen var färdigställd. Personen hamnade hos Kronofogden. Flertalet upplevde den pressade ekonomiska situationen i att studera utan studiemedel som stressande. För andra påverkades studieresultat och kunskapsinhämtande. Man hinner inte med studierna så mycket som man önskar, vilket också kan medföra att utbildningen tar längre tid att genomföra.

Referenser

CSN (2016), Studiestödet 2015, rapport 2016:4, Dnr 2015-100-9484

CSN (2017), *Inbetalningar av studielån från låntagare bosatta utomlands*, Dnr 2016-100-6731.

CSN (2019), *Studiestödet 2018*, Rapport 2019:2, Dnr ADM/2019:99

Prop. 1964:138. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/kungl-majts-proposition-nr-138-ar-196b_EP30138 (hämtad 2020-03-20)

Prop. 1982/83:100 med förslag till statsbudget för budgetåret 1983/84, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/med-forslag-till-statsbudget-for-budgetaret_G603100 (hämtad 2020-03-20)

Prop. 1999/2000: 10 *Ett reformerat studiestödsystem*, <https://www.regeringen.se/rattsliga-dokument/proposition/1999/09/prop-1999200010-/> (hämtad 2020-03-20)

Prop. 2004/05:111 *Förstärkning av studiestödet*, https://www.riksdagen.se/sv/dokument-lagar/dokument/proposition/forstarkning-av-studiestodet_GS03111 (hämtad 2020-03-20)

SCB, *Sammanräknad förvärsinkomst för boende i Sverige hela året efter region, kön, ålder och inkomstklass. År 1999 – 2018*,

<http://www.statistikdatabasen.scb.se/sq/84530> (hämtad 2020-03-20).

SCB, MIS, (2002), *Personer med utländsk bakgrund, Riktlinjer för redovisning i statistiken*.

SCB, (2014) *Statistiska meddelanden* UF 37 SM 1501.

https://www.scb.se/contentassets/1273a271504d4684bc0bae0eca5cf4bd/uf0506_2014a01_sm_uf37sm1501.pdf. (hämtad 2020-01-14).

SCB (2019), *Befolkningsstatistik i sammandrag 1960-2018*,

<https://www.scb.se/hitta-statistik/statistik-efter-amne/befolkning/befolkningens-sammansattning/befolkningsstatistik/pong/tabell-och-diagram/helarsstatistik--riket/befolkningsstatistik-i-sammandrag/> (hämtad 2019-11-11).

SFS 2017: 1114. med instruktion för Centrala studiestödsnämnden.

UKÄ (2016). *Universitet och högskolor. Svensk och utländsk bakgrund för studenter och doktorander 2014/15*. Statistiska meddelande, UF 19 SM 1601.

<https://www.uka.se/download/18.12f25798156a345894e4a55/1487841855915/SM1601-svensk-och-utlandsk-bakgrund-studenter-o-doktorander-2014-15.pdf> (hämtad 2019-11-11).

UKÄ (2019) *Etablering på arbetsmarknaden efter studier i högskolan*, Rapport 2019:22, Dnr: 111-405-18.

<https://www.uka.se/download/18.4a1ccf1216d62013bb3728e/1571050624586/rapp-ort-2019-10-17-etablering-pa-arbetsmarknaden-efter-studier-i-ho%CC%88gskolan.pdf> (hämtad 2020-03-20).

Bilaga 1. Detaljer kring undersökningens population

Det finns två sätt att ta fram uppgifter ur CSN:s datalager om studerande som använt samtliga studiemedelsveckor. Det ena är att med hjälp av vilken beslutstext som använts i ärenden söka ut antal personer som under 2014 fått avslag på sin ansökan på grund av veckobegränsningen. Det andra sättet är att söka ut personer som under 2014 har utnyttjat 240 veckor i CSN:s system.

Det finns en viss osäkerhet när det gäller att söka ut statistik med hjälp av textkoder. Det förekommer att vissa textkoder som rör avslaget inte registreras i ett beslut. Dessutom skulle personer som ansökt om exakt så många veckor de har rätt till, som därmed inte får ett avslagsbeslut, inte heller räknas med i populationen.

Därför har istället de personer som under 2014 *utnyttjat* minst 240 veckor med studiemedel enligt CSN:s system räknats med. De 4 861 personer som ingår i populationen hade den 30 december 2014 utnyttjat minst 240 veckor med studiemedel på eftergymnasial nivå. Samtliga av dem uppnådde det maximala antalet veckor under år 2014.

Det finns vissa svårigheter med urvalsmetoden. Trots att maxgränsen för antalet veckor nåtts under 2014 kan vissa studerande ha beviljats studiemedel för en period som sträcker sig in på första halvåret 2015. Det kan till exempel ske om den studerande ansökt om studiemedel för 40 veckor i augusti 2014, men då bara hade 30 veckor kvar av sina 240 studiemedelsveckor. Då kommer den studerande att beviljas 30 studiemedelveckor och få avslag på resterande 10. De 30 studiemedelsveckorna kommer att sträcka sig en bit in på 2015, men beslutet om att alla studiemedelsveckorna är slut ges 2014.

Att en del i populationen faktiskt studerar under 2015 gör det svårt att följa populationens utveckling under det året. Trots det har vi bedömt att detta är det mest tillförlitliga sättet att ta fram uppgifterna.

Vi gör studier möjligt.